

Les millors obres de les lletres gironines (58)

Josep Pous i Pagès encarna la resistència a l'aixecament dels militars que traïren el jurament de fidelitat al poder. Felló és el mot que els defineix i els enervava que se'n hi digués i torna a ser actualitat avui quan el màxim tribunal espanyol diu que cal enterrar i oblidar els crims del franquisme fruitos d'aquesta rebel·lió. De fet el seu article «Per què ens batem els catalans» a la *Revista de Catalunya* (número 83 del 1938) exposa les raons pel combat dels catalans. Arrenca dient que els militars són els culpables que els catalans hagin de lluitar per la llibertat de la seva terra. La seva posició ideològica és d'una sola peça, sense esquerdes. Aquest article assoleix la dimensió de catecisme –tot i la repugnància vers els forçats aliats, *faieros* gangsters, comunistes del SIM– com un altre article, famós, «Fe en Catalunya» de Ferran Soldevila. Textos que assoleixen la dimensió simbòlica de grans articles. No fou recollit per l'autor, com altres i la curadora ho respectà. Però és pot consultar fàcilment al portal ARCA de la Biblioteca Nacional de Catalunya, llàstima tanmateix que al portal hagin mutilat la reproducció de les cobertes i no es puguin veure. Ací en reproduïm una per veure'n la bellesa i utilitat. Els dos volums són una molt fidel recreació de l'ambient de guerra, del pensament de Pous i de l'obra de sensibilització.

Durant la guerra Pous dirigí la Institució de les Lletres Catalanes que aixopluga la *Revista de Catalunya* i en el número de juny del 1938 publica l'article «Notes al marge de la guerra totalitària», tampoc aplegat, on escriu: «Mentrestant nosaltres farem la guerra, la nostra guerra. No és pas que la fem de grat. Enemics de la guerra la fem la guerra perquè ens l'han imposada.» La mateixa idea que apareix en un discurs de Lluís Companys de l'any anterior. El compromís, doncs, sembla fàcil però es una promesa amb un mateix. I és forta la decisió. Quan hom veu que tot s'ensorra, que cada dia era més propera la derrota, de l'esfondrament d'un mon que hi havia totes les esperances de millora social, cultural, identitària... i es manté fidel vol dir que els fonaments ideològics de la personalitat són de granit. Així era Josep Pous i Pagès. Home d'una peça.

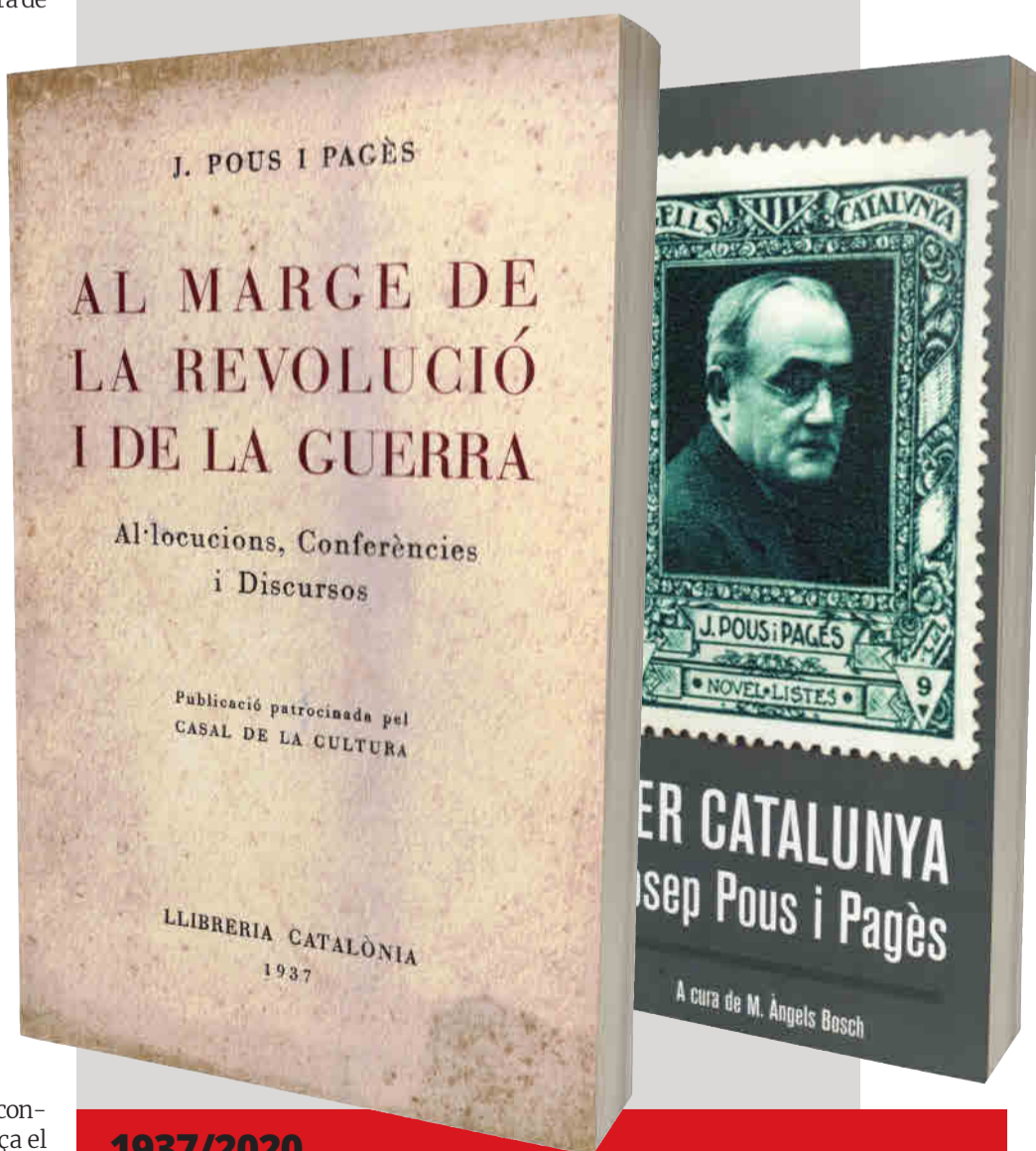
Ens ocuparem de l'escriptor figurerenc arran l'extraordinària novel·la *Revolta* (Dominical del *Diari de Girona*, 3 d'abril del 2022). L'escriptor assolí un alt grau d'identificació amb la causa republicana i els ideals de catalanitat dels anys trenta després de la dictadura militar del general Primo de Rivera. Foren només sis anys entre el general Berenguer i el general Franco, del 1930 al 1936, que bona part de l'Estat, de Mallorca a Canàries, estigué sota control militar. El franquisme no comença el 1939, a Galícia, Navarra, Aragó, part d'Andalusia... arrenca el 1936. Pous, vell per l'època, passava de la seixantena, es manté ferm i coratjós. Accepta càrrecs al servei de la causa i

Al marge de la revolució i de la guerra/Per Catalunya

Dos aplecs d'escrits de guerra, un publicat en ple conflicte, el segon fa poc (2020). En els dos hi apareix la poderosa escriptura d'un dels més valuosos escriptors contemporanis. Josep Pous i Pagès, i els anys passats ens ho fan veure cada cop més clar, representa per definició el compromís.

Compromís per Catalunya i la llibertat

 Josep Maria Figueres

1937/2020

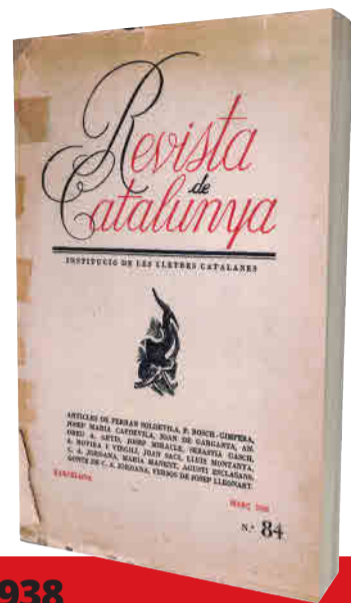
Escrits de guerra en la primera part fins el juny 1937 per Catalònia i els posteriors a l'Ajuntament de Figueres.

no té un no a significar –se i donar la cara. Taxis en la necrològica el 1952 a *La Nostra Revista* en dirà «català exemplar». Pous no va parar: articles, conferències, parlaments radiofònics, en mitings i homenatges...

El primer volum, aparegut el 1937, aplega els textos de setembre del 1936 fins el juny del 1937 i *Per Catalunya*, d'aquesta data fins al final de la guerra. El primer volum, antològic, aplega només vuit textos: «En l'alba d'un ordre nou», el parlament dit per ràdio «Tasca essencial de l'escriptor» i la resta també conferències radiades o allocucions i parlaments en llocs diversos de la Barcelona de Belles Arts, Ateneu Barcelonès, Casal del Metge, Casal de Cultura...

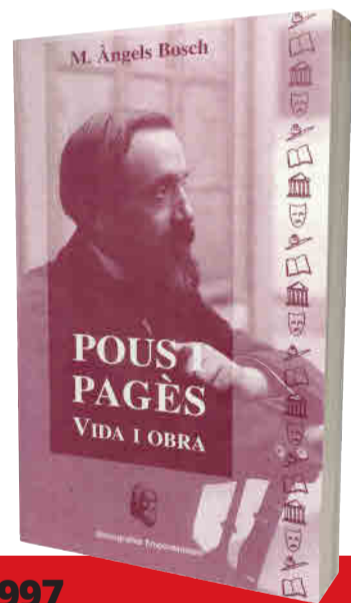
El segon tom, també breu tanmateix, aplega bàsicament els textos radiats i publicats els tres anys següents, aspectes morals, elements de formació, arma de propaganda. La curadora escriu: «Totes les intervencions de Pous respiren un temps passat i llunyà però per damunt de tot hi bateja l'amor a Catalunya, a la seva cultura i a la seva gent.» Alguns dels títols mostren el contingut: «Els tres sentits de la nostra lluita: sentit universal, sentit hispànic, sentit català», «A les noies catalanes», «1714–1936», «La Revolució Russa i la nostra revolució», «Homenatge a Pau Claris», «La guerra, els llibres i els escriptors», «En l'aniversari d'Àngel Guimerà», «Paraules en la tempesta», «Les exemplaritats d'un homenatge (A Ruyra)», «El problema de la guerra civil espanyola», «La situació internacional, la guerra espanyola i la política de la República». Tota una guerra vista de rera-guarda per Pous en escrits aplegats com testimoni essent doncs valuosos document que ens transporta a l'episodi més important del segle XX. El segon serà la incorporació a Europa.

En la ressenya que férem d'aquest segon volum al *Butlletí de la Societat Catalana d'Estudis Històrics* (IEC) vàrem elogiar l'autor i ho tornem a fer. De l'obra que aplega diguérem: «*Per Catalunya* expressa el moment de presa de consciència de l'obrerisme sobre el catalanisme, el dret d'autodeterminació, el dret històric de Catalunya. Tanmateix, entre els primers parlaments i els de 1938 s'observa una evolució en l'ús de la paraula 'revolució' que fa pensar que, si bé el missatge polític és el mateix, en canviar les circumstàncies històriques de la guerra, i a mesura que la revolució s'ofega, passa a primer terme la política revolucionària. Pous ha adoptat l'actitud de l'escriptor compromès, i gràcies a la seva posició valerosa en contra dels anarquistes, però també en contra dels comunistes, s'ha apropiat d'un públic vast i ha esdevingut un símbol. D'alguna manera, es debat amb la pròpia consciència perquè intueix que aquella adhesió límita, en part, la seva llibertat personal. Per tant, prioritzada els interessos democràtics i el nacionalisme per sobre de la lluita de classes.»

1938

La «*Revista de Catalunya*» fou una de les tribunes on apareixen els escrits de guerra de Pous.

1997

Biografia editada per l'Ajuntament de Figueres.

2016

Reedició de l'edició mexicana (1948) per Adesiara.

«L'Estat espanyol no ha tingut mai una unitat nacional, no ha estat mai una unitat nacional. És un estat compost de nacions diverses. I és imprescriptible el dret de cada una d'aquestes nacions a la separació. Perquè el nexce que les uneix no és un vincle natural, sinó tan sols una raó de mútua conveniència. I aquesta mútua conveniència s'ha de formular en un pacte. I si a qual-sevol d'aquestes nacions li són negades aquelles condicions indispensables per a poder desenrotllar amb completa plenitud la seva vida, en bona justícia no la pot privar ningú d'anar –se'n per les seves.

I és això que els polítics castellans haurien de tenir sempre present a la memòria. Per a no caure en aquella falla que tan bé defineix l'adagi català, quan aconsella prevenir –se del perill de treure's els ulls pensant senyar –se. No és bo de perdre el temps cridant que el gos pot tornar –se foll i no fent res perquè no s'hi torni. El separatisme català no serà mai perillós si no el fomenten els polítics anticatalans amb la seva incomprensió, la seva intransigència i els seus possibles abusos de poder. Guardin –se d'acular Catalunya a la tràgica necessitat de no veure remei als seus mals dins de l'Estat espanyol, convertit definitivament en un Estat presó. Perquè llavors no tindria cura. Mai cap moviment separatista no ha fracassat, una vegada posat en marxa. Més aviat o més tard ha vingut fatalment la separació. És com l'allau que res no atura, fins a trobar el pla d'arribada. Si els polítics tinguessin aquí una formació sòlida, si fossin capaços de reflexió persistent i profunda, i la política no fos massa sovint improvisació i arbitri, els polítics anticatalans tindrien constantment davant

Un fragment Ara cal lluitar per defensar les idees

Aquest text forma part d'una conferència a Badalona el 1937 escrita a Montserrat poc abans. És molt representatiu d'una prosa de guerra que vol alhora sensibilitzar al lector i li ofereix elements de reflexió com si fos un assaig.

dels ulls comprovació irrefutable de tot això que he dit, una llarga, contundent i aflictiva experiència.

De vegades he pensat si no fora bo de sostreure dels polítics l'estudi i recerca de solucions de tots aquests problemes, que afecten la futura estructuració de l'Estat espanyol. No és pas segur que si ho encomanéssim als homes de pensament el remei fos d'una indubtable eficàcia. En qüestions que toquen a coses tan sensibles, que són estranya viva i bategant, sempre hi ha perill que la passió enterboleixi l'enteniment i el judici. Mai, però, el trontoll del camí per a arribar a una entesa fora tan fort

Perquè els homes de pensament, tot i les febleses vingudes de la seva condició humana, es mouen en pla distint que els polítics, i no cauria mai en la temptació de fer intervenir l'home del carrer, la passió i l'embat i l'embat de l'home del carrer, a l'ajustament, difícil i precís, de tan delicats mecanismes. Per què l'home de pensament és el que és pel seu pensament. Mentre que el polític necessita que l'empenta de l'home del carrer l'aixequi als llocs de comandament i li hi mantingui.

(...) Si sortim de la closca egoista dels nostres mesquins interessos personals immediats, si sabem aixecar el nostre esperit a l'alçària d'aquesta enorme grandesa de l'hora present, si no regategem cap esforç ni cap sacrifici, si exaltem dins del cor aquelles altes virtuts humanes que porten l'home a les més grans accions, si sabem complir heroicament tot el nostre deure durant la guerra i després de la victòria, Catalunya tornarà a ésser lliure, rica i plena, com en els millors temps de la seva florida nacional.

Catalans: Ara és l'hora d'ensenyar el que sou i el que voleu i el que podeu. Pit i fora! Per la Pàtria i per la Llibertat! Mai no hem tingut encara, mai més no tomarem a tenir a l'abast de les mans una altra ocasió com aquesta. Ara és l'hora de fer el gran esforç. Ara és l'hora de posar tan alt el nom de Catalunya que ningú no li pugui negar, que ningú no li pugui regatejar la plenitud de llibertat que li fou presa i mai més no li ha estat tornada! Ara és hora de fer que arreu del món i als ulls de tothom digne del nom d'home el sol fet d'ésser català sigui senyal cert de la més alta excel·lència en el pensar i en el voler, en les paraules i en les obres!»

Escrits i vida de Pous i Pagès recuperats gràcies a M. A. Bosch

Els dos volums que hem glossat són el testimoni d'un home gran, compromès amb el país que aspira a una normalitat, és un dels pocs moralistes dels moments tràgics, diu Maria Àngels Bosch i sense dogmatismes fa seva la moral nova, tot i ser un àcid crític contra la FAI, els «lladregots murcians», els dits incontrolats, sovint murcians com també denuncia Ferran Soldevila, i els dos volums representen la defensa contra els rebels, la continuïtat cultural i la nacional. Un company de Josep Pous i Pagès, de la generació de Jaume Miravittles, Antoni Rovira i Virgili i tants altres, ens referim a Rafael Tasis, amic, escriptor, compromès i exiliat com ell, va escriure el pròleg de la primera obra que citaven d'aquella col·lecció «Albada»: «No s'inhibí mai de la vida del seu poble. Fou un patrici amatent a denunciar les errades i els

perills, a vivificar la fe i a predicar l'esperança. (...) a les pàgines del recull *Al marge de la revolució i de la guerra* hi ha la demostració gairebé heroica d'aquesta voluntat de servir el seu poble amb la veu del seu seny, un recull de proses poètiques». Tota la generació catalana i catalanista, que patí exili exterior o interior, se'n feu eco: Carles Riba, Domènec Guansé, Miquel Arimany escriuen i amb respecte, sobre la seva obra i posició. *La Nostra Revista* conté a més de textos de Pous, aquests escrits.

Darrerament ha tingut un paper central en la recuperació de Josep Pous i Pagès (Figueres, 1873–Barcelona, 1952) i hi juga un paper determinant la malaguanyada estudiosa figurenca M. A. Bosch (1943–2022), de la qual parlem ací de dos llibres més seus dedicats a Pous a més de *Per Catalunya*: són la biografia editada

per l'Ajuntament de Figueres que ha tingut una valuosa política editorial de recuperació i que faria molt bé en recollir els escrits inèdits –de cartes a articles– de Pous i *De la pau i del combat*, escrits moralistes, publicats originàriament a Mèxic i recuperats amb encert per Adesiara, proses poètiques o poesia en prosa?, es pregunta la curadora a la introducció.

Quan acabà l'ocupació de Catalunya Pous va a França, pateix i tot li dol, espera el seu fill, músic, que està a Amèrica i en un *Diari de Guerra*, digne també de ser editat, escriu que creu en Catalunya: «Tinc fe que el foc cova sota la cendra, tinc fe en la sobrevivència del seu esperit. Però quant temps caldrà que passi, perquè el seu esperit pugui encarnar novament en una estructura política?» I ajudarà col·laborant en el que Tarradellas, Sbert... li demanin. De bon segur que als seus papers, donats pel seu net a l'ANC a Sant Cugat del Vallès, hi ha encara força material que donaria agradables sorpreses a l'investigador i a la societat a la que tant serví.